

**EL FUTUR
DE LA CULTURA CATALANA,**

A CÀRREC DE

JOSEP M. CASTELLET,

ESCRITOR I EDITOR,

22 DE DESEMBRE DE 2004

Voldria fer una precisió abans de començar: ha sortit als diaris que el títol d'aquesta conferència era *El futur de la llengua catalana*; no cal dir que tots vostès comprendran que jo no estic capacitat per tractar el tema de la llengua i, per tant, era un error. Intentaré parlar de la cultura catalana, malgrat que és bastant complicat parlar del futur, sigui de la llengua, sigui de la cultura.

Salvador Giner ha fet esment que jo vaig publicar, l'any 1983, un llibre que es titulava *Per un debat sobre la cultura a Catalunya*. Això és cert, però, de fet, aquest debat no es va produir, si més no públicament; en privat hi va haver alguns comentaris, però aquest llibre, que m'he vist obligat a rellegir ara, conté alguns elements que jo no diria profètics, però sí que miren cap al futur i que a mi mateix en aquests moments m'han sorprès. Ho dic perquè si faig o em veig obligat a fer alguna reflexió sobre aquesta obra, els prego que no ho vegin com un acte de vanitat sinó per la meua inserció des de fa molts anys en temes de la cultura a Catalunya.

Per mi era difícil encetar aquest tema, perquè no sabia per on començar. Si havíem de definir què era cultura catalana, perdiem tota la sessió; jo crec que, amb gent de cultura com són tots vostès, no cal entrar en gaires definicions, sobretot perquè la cultura té un avantatge, i és que cadascú pot fer seu un concepte determinat de cultura a través de les vivències culturals que ha tingut al llarg de la seva vida. Per tant, és un concepte que toca molts temes, que en pot tocar molts més, que alguns creiem que potser els hauria de tocar tots d'una manera o d'una altra, o els hauria d'englobar tots, d'una manera general. El gran avantatge és que el concepte s'adapta una mica a les necessitats de cadascú i, en alguns moments, a les necessitats de la història. I aquest és el començament que he previst, que és adaptar-me a les necessitats de la història i explicar el procés, que, en definitiva, és

el procés que jo he viscut. Juntament amb mi veig aquí tota una sèrie de gent que també l'han viscut i l'han conviscut amb mi i que faran més entenedor el plantejament. Aquest plantejament comença perquè en un moment determinat —a començament dels anys seixanta— una sèrie de joves —ho érem en aquell moment—, i que no havíem participat a la Guerra Civil, és a dir, l'havíem sofert com a nens o hi havíem estat molt pròxims, però no hi havíem participat com a contendents, fem una reflexió que és la de no saber ben bé què passa amb el nostre país, des d'un punt de vista lingüístic, des d'un punt de vista cultural i, òbviament, des d'un punt de vista polític. Això es pot agafar al revés, començar per la cosa política i acabar per les altres. La veritat és que anem coincidint en determinats terrenys, som amics, coneguts, cadascú fa la tasca que ha triat en aquell moment i ens posem d'acord per fer un congrés de cultura catalana, que no és el Congrés de Cultura Catalana que ha passat a la història, sinó que és un congrés de cultura catalana que no hi ha passat, però que, després de les paraules que llegiré, espero que en quedi memòria, encara que sigui d'una manera molt minsà.

73

Llegiré un fragment que explica aquest Primer Congrés de Cultura Catalana, escrit i redactat pel que va ser el nostre secretari, Francesc Vallverdú, perquè veieu en què va consistir. Diu Francesc Vallverdú, que actualment és el president de la Fundació del Congrés de Cultura Catalana:

Fa més de quaranta anys, un grup d'intel·lectuals va concebre la idea de celebrar un magne esdeveniment cívic, cultural, un congrés de cultura catalana que contribuís a superar la situació repressiva imposada pel franquisme i obrir noves perspectives en l'àmbit cultural català. Entre els promotors d'aquesta iniciativa hi havia Joan Triadú, Oriol Bohigas, Josep M. Castellet, Oriol de Bolòs, Jordi Carbonell, Joaquim Molas, Josep Fontana,

Jordi Cots i jo mateix [Francesc Vallverdú] que, per l'edat, em va correspondre actuar de secretari. Això passava l'any 1961, recordem-ho, temps en què el nostre projecte i les nostres reunions havien de ser clandestins, o quasi. Tenint en compte l'època, la mobilització fou prou important des dels camps humanístics i literaris fins als camps científics i tècnics passant per una llarga gamma d'àrees culturals —cinema, teatre, arts plàstiques—, la nostra iniciativa va posar en contacte professionals que no es coneixien entre ells, malgrat compartir els mateixos interessos intel·lectuals i ciutadans. [...]

L'any 1963, doncs, dos anys després, prop de quatre-centes persones es van trobar un diumenge al matí als Escolapis de la ronda de Sant Antoni per debatre en els seus respectius àmbits i després, al vespre, a l'auditori del CIF, que aleshores dirigia Joan Triadú, per escoltar un discurs del doctor Jordi Rubió. Ara, tot i que aquests actes havien de constituir el tret de sortida del congrés, els organitzadors van posar-hi tant d'esforç que les reserves d'energia s'esgotaren i, de fet, aquella jornada n'esdevingué la cloenda.

Bé, aquesta em sembla que és una ironia que està molt ben emprada per part de Francesc Vallverdú, però organitzar un congrés clandestí va ser una cosa bastant complicada. No ho va ser tant el Congrés de Cultura Catalana que, per nosaltres, els que vam participar en el primer, és el segon i que, per a la major part de la gent, és l'únic important que hi ha hagut. Aquest darrer va començar sota el franquisme, el mateix any que havia de morir el dictador, el 1975, sota l'empara del Col·legi d'Advocats, quan, bàsicament a través de Josep Pi Sunyer i Cuberta, que n'era el secretari, tot un grup de gent, alguns dels quals érem els mateixos, d'altres eren gent més jove, vam incitar el Col·legi d'Advocats que ens fes la cobertu-

ra legal dels actes, que s'inicien aquell any i que en durarien dos, però que a diferència del Primer Congrés de Cultura Catalana, ja vam tenir fins i tot un pressupost important. Una part petita dels diners va ser dels mateixos assistents a l'acte, d'altres parts més importants van sortir dels llocs d'on sortien en aquella època, que era a través de mecenatges generosos, i també vam nomenar la persona que ha fet miracles, en aquest sentit, que ha estat en Pep Espar, perquè en fos el gerent, fins al punt que vam mobilitzar més o menys uns setanta-cinc milions de pessetes de l'època, que Déu n'hi do!

Aleshores vam constituir un gran congrés, òbviament de tots els països de parla catalana, els quals per abreujar anomenaré Països Catalans, i per tant, hi havia viatges a pagar, reunions, etc., és a dir, els milions de pessetes tenien un sentit. Tot es va muntar d'una manera bastant professional, malgrat que el resultat no ho va ser tant, de professional, perquè cada àmbit, dels molts que n'hi va haver, va enfocar les coses d'una manera diferent, ja que no hi havia unes directrius estrictes; jo crec que l'espontaneïtat amb la qual es van manifestar aquestes ponències va donar a aquest Congrés, tot i un cert confusionisme, també una frescor, una novetat que per primera vegada es manifestava en públic a Catalunya, sobre els nostres problemes culturals, en un sentit molt ampli. Era la temptativa de donar les bases per a una reflexió, no pel que s'acostava sinó per allò que era ja bastant imminent i que era el reconeixement d'un autogovern, en forma d'Estatut, de la realitat de la societat catalana. El Congrés es va acabar una mica precipitadament perquè ja hi havia hagut les primeres eleccions i alguns dels membres que formaven part del Congrés havien passat a la política i molts d'ells continuarien en política. Però es va acabar, i es va acabar tal com s'havia d'acabar: es va fer una liquidació, i uns resums econòmics, com es fan aquestes coses quan ja es poden fer relativament ben fetes.

D'això en van quedar quatre volums, un dels quals porto aquí, que recullen les ponències i les discussions d'aquest Congrés, que va mobilitzar, no tots, òbviament, amb ponències i discussions, però sí amb adhesions, subscripcions i tot aquest tipus de coses, aproximadament unes dotze mil persones dels Països Catalans. Per tant, es pot considerar que fossin els que fossin els seus resultats, això va ser un fet important de mobilització de consciències i de mentalitats. Evidentment, amb diferències notables respecte al Principat, al País Valencià, a les Illes, o a la Catalunya Nord, però el fet és que tothom qui ho va voler, va poder-hi ser present.

Una altra importància d'aquest Congrés, del qual ja dic que científicament es podrien discutir moltes coses, és que va ser un congrés plural. Allí no es va fer distinció d'ideologies de cap mena. Allí va participar qui hi va voler participar i a ningú no se li va demanar si tenia carnet o si no en tenia, si tenia una ideologia o si en tenia una altra; simplement era un grup important de catalans i de catalanes que es van reunir durant dos anys, de diversos àmbits i de diversos llocs de la geografia dels Països Catalans per discutir els temes que en aquells moments els sortien de dins. Jo crec que aquest fet de la pluralitat és important i va quedar ben reflectit en la breu etapa de la presidència del president Tarradellas i del govern de la Generalitat provisional. En aquell primer moment, el conseller Pere Pi i Sunyer, que era conseller d'Ensenyament i Cultura, va formar un Consell Assessor de Cultura reduït en el qual hi havia gent d'ensenyament i del món de la creació, i que va tenir la curta durada que va tenir aquell període transitori. Malgrat la brevetat d'aquesta etapa, en aquell Consell Assessor de Cultura es van apuntar una sèrie d'idees que s'havien de traspasar al primer Govern de la Generalitat que sortís de les eleccions. Aquestes eleccions, com vostès saben, van donar com a vencedora, encara que com a força minoritària, Convergència, i es va formar un Govern de Con-

vergència i Unió Democràtica, si no recordo malament, amb el suport dels vots de la UCD, la Unió del Centre Democràtic, i d'Esquerra Republicana. Va ser nomenat president Jordi Pujol, el qual va designar conseller Max Cahner. Max Cahner, com a figura cultural, em sembla que ningú en aquells moments no el podia discutir; era un home que venia de *Germinàbit*, de *Serra d'Or*, que havia fundat Edicions 62 i la Gran Enciclopèdia Catalana; és a dir, tota una sèrie d'activitats que, a més a més, tenien una projecció ja d'entrada molt clara cap als Països Catalans i jo diria que molt específicament cap al País Valencià. El problema és que ningú de nosaltres no sap exactament quines van ser les seves converses amb el president Pujol i l'encàrrec que aquest li va fer, perquè Max Cahner va tenir la sort de ser un conseller fundacional, tenint en compte que el primer conseller, Pere Pi i Sunyer, no havia tingut temps, pràcticament, de fer de conseller: fins i tot en cultura només hi havia una direcció general, portada per Jordi Maragall. No sabem exactament els termes de l'encàrrec, perquè d'allí va sortir un mandat, que va tenir aquesta virtut fundacional, i per tant hi va haver moltes coses que es van començar i que van continuar després. Ara, el Departament de Cultura va fer una tasca fundacional, però partidista, és a dir, molt de partit, sense tenir en compte que Convergència, si no m'equivoco, no va arribar a tenir el 30% dels vots i, per tant, va necessitar uns suports per arribar al Govern. Jo crec que des d'aquell moment hagués convingut, si més no, continuar i ampliar el consell de cultura que havia creat el conseller Pi i Sunyer, d'acord amb el president Tarradellas, i seguir per aquesta línia de començar les coses amb una visió de pluralitat, és a dir, de mirar de representar els diversos aspectes ideològics del país. Això no va ser fet, i la situació, en alguns casos, es va endurir, hi va haver ressentiments i, en definitiva, una sèrie de situacions conflictives en les quals no cal entrar ara.

No devia anar prou bé aquesta primera legislatura, des del punt de vista cultural, perquè en la segona legislatura, en què Convergència ja va manar amb més suficiència de vots, el president Pujol va nomenar conseller de Cultura Joan Rigol, i hi va haver un canvi notable, des del punt de vista d'enfocament dels problemes. El conseller Rigol, des del començament, va buscar assessoraments múltiples, jo diria d'una gran pluralitat de punts de vista. Aleshores va veure clar que en aquells moments a Catalunya el que convenia era un pacte cultural, un acord cultural entre els diversos partits i, finalment, va crear un Consell Assessor de Cultura. Aquest Consell Assessor va estar format per moltes persones, aproximadament una quarantena, entre les quals hi havia el ventall ideològic del país; en principi no hi faltava ningú, ni hi faltava una representació d'algunes personalitats, poques, d'alguns catalans que estaven dins el que podríem anomenar «cultura castellana», perquè eren escriptors en llengua castellana. En destacaré dos: Jaime Gil de Biedma i Manuel Vázquez Montalbán. No recordo si n'hi havia més, però el cas és que ells es van incorporar en aquest Consell amb tota normalitat i, òbviament, els seus companys de consell no vam tenir en compte les discriminacions que s'han tingut tantes vegades en aquest país entre unes persones i unes altres.

El pacte cultural, que en aquell moment es va entendre, més que com un pacte entre partits, va ser un pacte entre institucions, entre la Generalitat i, per exemple, les diputacions. Quan això estava endegat i fins i tot s'havia fet la firma dels acords entre la Generalitat i les diputacions, que eren les que tenien més força econòmica, hi va haver una crisi. Oficialment no es va explicar mai, però tothom la coneix: havia esclatat l'afer Banca Catalana. Jo he entès sempre perfectament que el president Pujol se sentís molt afectat, fins i tot des d'un punt de vista polític, sospitant que allò podia ser una maniobra que venia del partit que en aquells moments

governava a Madrid. De la mateixa manera que no sé què havien parlat el president Pujol i el conseller Cahner, tampoc no sé el que van parlar el president Pujol i el conseller Rigol, però es va produir la dimissió d'aquest darrer i immediatament es va nomenar un nou conseller, que va ser Joaquim Ferrer, i va desaparèixer, per encant, el pacte cultural i va desaparèixer el Consell Assessor de Cultura, cosa que puc certificar personalment, perquè jo en formava part. El conseller Ferrer suposo que va fer el que va poder perquè va ser un nomenament a corre-cuita, i crec que posteriorment els consellers de cultura de la Generalitat es van formar més aviat a partir de la concepció moderada i eclèctica del conseller Guitart, que va ser conseller durant tres mandats consecutius.

El conseller Guitart va mantenir, si més no, el contacte personal amb algunes poques persones que havien format part del Consell de Cultura del conseller Rigol i un parell de vegades l'any les reunia per parlar d'una manera absolutament informal dels problemes que tenia i de com podien veure, aquests assessors informals, les etapes del desenvolupament del seu Departament.

Jo crec que en aquell moment van quedar una mica llimades les friccions que s'havien produït en l'etapa Cahner, però no es va reproduir mai més dins l'àmbit general de la cultura catalana l'entesa que hi havia hagut sota el mandat del conseller Rigol. Tinguin en compte que tot això són apreciacions personals, però són apreciacions personals d'uns fets que he viscut relativament a prop i que penso que es poden objectivar. A partir del mandat del conseller Guitart he anat seguint la política cultural de la Generalitat amb molt d'interès i, absolutament en cap cas, no en faria una desqualificació global. Durant aquests anys s'han fet moltes coses, s'han fet grans infraestructures i l'únic que he d'objectar —i aquesta és una objecció de fons— és que aquests governs, en el terreny cultural, no van voler adonar-se que a Catalunya el

problema era molt complex. Aquí hi havia hagut una situació catastròfica, que era la lingüística. Des d'aquest punt de vista, d'una manera o d'una altra, al Parlament els partits es van posar d'acord (amb les abstencions i amb les discussions que es vulgui) perquè hi hagués, el 1983, la Llei de normalització lingüística —que va ser en principi i en aquells moments, com va pensar molta gent, una bona llei. I posteriorment, l'any 1998, si no recordo malament, va sorgir l'altra llei de política lingüística. Aquí hi va haver moltes discussions de fons, hi va haver molta gent que no hi estava d'acord, però es va arribar a una entesa. Això no es va plantejar mai en el terreny de la cultura, i al meu entendre es va seguir, durant els anys, que van ser molts, del Govern de Convergència, una política erràtica. Ha passat molt temps durant el qual s'han perdut bous i esquesles, en el sentit que s'ha perdut el temps en moltes coses i, sobretot, diners. Sempre ens queixem que no hi ha diners, i és veritat que no n'hi havia per a les coses culturals, segons la política del partit del Govern. Però és clar, quan hi ha hagut duplicacions i quan no hi ha hagut una concepció global i una direcció que intentés el consens en la mesura que es pogués, vam arribar a situacions que s'haguessin pogut resoldre d'una altra manera. Insisteixo, seria molt fàcil dir que l'etapa dels governs del president Pujol ha estat una catàstrofe. No. S'han fet algunes de les coses que s'havien de fer; les altres, no s'han fet o s'han fet malament. Les raons de fons són les mateixes: la idea del Consell de Cultura del conseller Pi i Sunyer, sota la presidència del president Tarradellas, i la doble temptativa ja més àmplia, feta pel conseller Rigol, de pacte cultural i de consell assessor, es van perdre i crec que tots plegats hi van perdre molt.

Amb tot això, ens enfrontem amb el present i amb el futur. Ja he separat la política lingüística, que potser tampoc no hauria d'haver format part dels consells de cultura: és un

aspecte tan vibrantment polític que ens l'estem trobant avui en dia malauradament encara com un problema a resoldre amb el Govern central per un cantó, amb la comunitat autònoma valenciana manada pel PP, etc. Sigui com sigui, aquest és un problema polític que s'hauria d'haver tractat fora dels departaments de cultura.

He de fer esment del llibre que vaig publicar el 1983. Vaig intentar que el llibre fos una reflexió des del principi fins a la fi del procés cultural que podia passar a Catalunya, com podia anar, i una de les coses que em van semblar relativament clares és que s'havia de buscar l'especificitat catalana, s'havia de definir d'una manera àmplia l'expressió «cultura catalana» de tal manera que englobés la totalitat de la població de Catalunya: si érem sis milions, doncs sis milions; o si són catalans els que viuen i treballen a Catalunya, doncs que fossin catalans també des de tots els punts de vista culturals. Reconec que aquest llibre va ser una reacció contra el projecte Max Cahner i que potser té expressions una mica dures. Però algunes propostes que jo plantejava, com la del pacte cultural, eren bastant pròximes a les del conseller Rigol, o altres que anaven més enllà del consell assessor de Rigol, amb un text que llegiré ara, i que ha esdevingut actualitat al cap de vint anys i escaig. Deia, a la pàgina 140, que «penso, i ho he dit al capítol primer, que és inconcebible que no existeixi un consell nacional de cultura [això era l'any 1983]. No vull ni pensar les raons per les quals l'actual Govern de la Generalitat no l'ha promogut. Li és vedada l'existència superactiva i a voltes executiva d'aquest tipus de consell a països de la més alta competència política dins les democràcies europees. Em resisteixo a pensar que vivim en un país petit, ple de problemes culturals, d'identitat, de reconstrucció, etc., en el qual la supèrbia del Govern es permet de prescindir dels consells, de l'assessorament o de l'ajut tècnic d'estaments professionals, de personalitats culturals, de tota

mena de ciutadans que avui estan treballant en els seus camps respectius per a la consideració i el futur de Catalunya, marginats, però, pel que respecta a la seva opinió i col·laboració, sobre la millor política a escollir i a executar no solament en el terreny de les seves activitats sinó en el més global de la interdependència i de la multiplicitat de camps que formen l'entrellat de la societat catalana. No es tracta de consells o assessorament privats i sectorials per tant, sinó d'un col·lectiu amb una visió totalitzant de les qüestions. Probablement en el si d'un consell nacional de cultura podrien plantejar-se desapassionadament i seriosament tota una sèrie de qüestions que avui romanen presoneres d'una comunitat que no troba els mitjans d'expressar-les o són motiu de reflexió solitària d'aquelles persones interessades en el desenvolupament col·lectiu de la societat i que no poden fer res més que manifestar la seva impotència. Un plantejament públic i adequat dels problemes comportaria el principi de la seva solució, o almenys de les propostes adients per a aquesta. El diàleg no existeix i el monòleg secret del Govern, si existeix, el desconeixem. Se'ns diu que la política cultural són les realitzacions del departament corresponent, però també el senyor Fernández de la Mora va definir el franquisme com "el estado de obras" i és evident que en quaranta anys en va fer moltes. Amb això no vull establir comparances odioses i injustes; vull dir que el món de la cultura només pot tenir uns protagonistes que són els que hi treballen, els que la creen, els que tenen sensibilitat per reconèixer-la i gaudir-ne i que són aquests protagonistes els qui han de determinar l'abast d'una política de la cultura que després el Govern ha de dur a terme. Pot semblar que un consell nacional de cultura és difícil de constituir i d'assegurar-ne la continuïtat i eficàcia, però no ho és si el plantejament no és voluntarista sinó professional i funcional, de la mateixa manera que n'existeixen amb eficiència en països més avançats que el nostre.

[Evidentment el primer de tots va ser, acabada la Primera Guerra Mundial, que és quan es van implantar les polítiques culturals, el British Council. Després van proliferar a la major part de països de l'Europa occidental.] D'altra banda, el consell hauria de tenir els ajuts tècnics que necessités en cada cas i ell mateix no hauria d'estar constituït només per personalitats del món de la cultura tradicional, sinó també per experts en diverses branques: ciències socials, comunicació, economia, etc. [...] No podem continuar vivint de l'humor, de les capacitats o dels interessos incerts, d'unes poques persones designades pel Govern ni que se'ns digui que els assessoraments ja es busquen privadament. Un tipus d'activitat com aquesta ha de ser pública, plural, transparent i col·lectiva i d'una manera o altra ha de ser vinculant per als governants, siguin del partit o de les coalicions que siguin. Es tracta de la garantia de la continuïtat per a una política cultural de cara al futur.»

Lamento haver hagut d'aprofitar aquesta invitació de l'Institut d'Estudis Catalans per dir que jo ja parlava del futur de la cultura catalana en uns termes similars amb els que, encara avui, l'actual Govern de Catalunya ho ha decidit. Simplement essent present en el programa de Govern del tripartit que governa en aquests moments, un consell de la cultura i de les arts, després de veure el primer resum després de les cent setanta consultes que ha fet el comissionat Bricall, nomenat pel president Maragall, i els seus assessors, es fa evident que el compromís que aquest consell estigui constituït l'any 2005 és un compromís que si el Govern actual no compleix, li haurem de retreure com avui m'he permès de retreure moltes coses als anteriors consellers o governs de Convergència i Unió. Crec que, com que no és inventar res sinó que és mirar de treure el millor del que ja han estat fent els que tota la vida hem vist com a països democràtics avançats del món occidental, jo crec que això d'una manera o d'una

altra hauria d'anar a missa si es fa ben fet, si es fa d'una manera plural, si es fa sense quotes de partit, i jo diria sense cap mena de quotes. Es tracta que els futurs assessors tinguin uns currículums suficientment importants per poder ser aprovats pel Parlament de Catalunya, que és qui en definitiva ha de donar el vistiplau i que comenci, per dir-ho així, una nova etapa. Una nova etapa que naturalment té un vessant que en alguns aspectes acabem de veure que ja ha començat, i que ha començat amb èxit, que és el de la projecció exterior de la cultura catalana. Acabem de viure a Guadalajara (Mèxic) la fira del llibre hispanoamericà, que aquest any, com tots sabeu, estava dedicat a Catalunya. He parlat amb una sèrie de gent que hi ha participat i, pel que sembla, en principi, els resultats són positius, no solament perquè puguem expandir la nostra cultura, sinó per un altre problema molt important, i en aquest cas, com que era del llibre, respecte dels escriptors: recuperar l'autoestima. Els escriptors d'aquest país i els editors d'aquest país i tota la gent que està relacionada amb el món del llibre, contínuament estem més que amenaçats: simplement llegim constantment que la llengua catalana va malament, que arribarà un moment en què això s'acabarà. El tema va començar ja fa molts anys, amb el manifest d'*Els Marges*, i hi ha una contribució molt recent de l'Institut d'Estudis Catalans sobre aquesta qüestió. Tot això produeix una inquietud a la gent que treballa i viu en aquest sector. Una presència i un reconeixement exterior, que no passa sempre a l'interior d'Espanya —jo diria que més aviat aquestes coses no estan ben resoltes—, és un increment de l'autoestima a través d'un increment de les possibilitats de desenvolupar, en aquest cas concret, i per tant, de la llengua i de la literatura, de donar-nos un impuls a nosaltres mateixos perquè no defallim i perquè seguim treballant. Per tant, considero que el fet de l'arrancada de l'Institut Ramon Llull és un bon començament. No sé com ha de quedar inclòs o no

dins el Consell de la Cultura i de les Arts, que és l'altra bona notícia. Crec que si parlem de futur, se'ns han obert unes portes, que són la creació de l'Institut Ramon Llull, que no és d'aquest Govern tripartit, sinó que va ser creat abans; crec que aquesta projecció cap a l'exterior és fonamental i sospito que un consell de la cultura i de les arts és un dels temes que enfocaria prioritàriament si arriba, com és de desitjar, a bon port. Per acabar, voldria dir unes paraules de Pierre Vilar: «La configuració de Catalunya com una nació moderna no resideix en els fets diferencials: geografia, ètnia, llengua, dret, psicologia o història, sinó en les raons per les quals un medi donat en un moment donat ha pres consciència. Jo penso que la cultura és una de les coses que han ajudat a prendre consciència.» D'una manera difusa, d'una manera concreta, de la manera que els deia al començament: no hi ha una definició de cultura potser vàlida per a tots, hi ha una definició de cultura vàlida per a cadascun de nosaltres. Aquesta definició de cultura és la que ens ha ajudat, a vostès i a mi, a prendre aquesta consciència que no depèn únicament d'una cosa, d'una llengua, d'una ètnia, etc., sinó que depèn d'un fet que acaba fent història. I és curiós que hagi estat un historiador, Pierre Vilar, qui hagi intentat definir el sentit de nació en aquests termes.

DEBAT

MODERADOR (SALVADOR GINER): Si hi ha algú que vulgui plantejar alguna qüestió, ara obrim un torn de preguntes.

ORIOL GONZÁLEZ: M'agradaria fer referència als consells culturals dins de Catalunya, dins del territori nacional dit per uns, i autonòmic per uns altres: més que això seria més aviat un consell interautonòmic amb totes les autonomies de parla catalana. És igual que la Fira de Guadalajara, de la qual ha dit que el país convidat era Catalunya, i més aviat era la cultura catalana.

86

JOSEP M. CASTELLET: Això, de moment, té una mala resposta, una mala solució, perquè no tenim cap notícia d'un possible interès del Govern actual del PP, del País Valencià (o de la Comunitat Valenciana), d'incorporar-se al Ramon Llull, i havent-se produït una ruptura que puc jutjar en aquest moment, amb les Illes Balears, crec que si hi hagués un consell assessor, segurament el consell assessor prendria el punt de vista d'unitat de la llengua i d'unitat de la cultura, però això no vol dir que pogués ser un consell assessor o nacional (o com es vulgui dir) que pogués reunir les tres comunitats o que pogués reunir tots els Països Catalans. No ho crec. Això no treu que al pensament de cadascun dels membres que formin part d'aquest consell hi hagi un rerefons que segueixi pensant en la unitat de la llengua i de la cultura.

ORIOL GONZÁLEZ: Parlar de Països Catalans és més aviat una entelèquia, oi? Sobretot si sents parlar gent del PP, sembla que en facin broma...

JOSEP M. CASTELLET: He esmentat Països Catalans, com he dit, perquè ens entenguem tots, però els «Països Catalans»,

fins que la cosa no canviï... Seria molt difícil de fer comprendre a la gent catalanoparlant del País Valencià això. Estic parlant que, en el Consell de la Cultura i de les Arts que es formi, s'escolliran una sèrie de persones, i aquestes persones es manifestaran com vulguin, però és segur que la major part tindran al rerefons la idea d'unitat de llengua i cultura. Des de Catalunya hi ha una clara consciència d'unitat de llengua i cultura, però és difícilment demostrable. Caldria que deixéssim que primer es realitzés el Consell de la Cultura i de les Arts, i després veure què dona de si.

JORDI CARBONELL: M'ha semblat molt interessant que plantegeu tota la història dels congressos de cultura catalana, començant pel primer, pel clandestí, el dels anys seixanta, continuant pel segon, que de vegades algú considera el primer, i continuant per les polítiques posteriors. És evident que la concepció d'aquests congressos era una concepció de Països Catalans, no solament per l'objecte de l'anàlisi, sinó per la participació de la gent. És cert que avui és difícil aconseguir una coordinació amb uns governs tan sui generis com són els governs de PP al País Valencià i a les Illes, però el que no és un inconvenient és que es puguin nomenar membres d'un consell creat al Principat i que procedeixin d'altres bandes. Jo voldria en certa manera mencionar que l'Institut d'Estudis Catalans funciona per aquest procediment i que a la Secció Filològica hi haurà els problemes de l'Acadèmia de la Llengua Valenciana (això és una altra història), però a la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans hi ha membres del País Valencià, membres de les Illes Balears, membres de la Catalunya Nord, a part d'haver-hi els membres del Principat, per tant, una possibilitat de construcció orgànica, tot i que en principi l'Institut Ramon Llull sembla que anava per aquí, en aquests moments és difícil, i no val la pena analitzar-ne les causes, però sí que des del Principat es pot fer un consell o

una política cultural amb mentalitat de Països Catalans i això és fonamental, perquè si el país i la cultura del país han de subsistir, han de subsistir complets. No tindria sentit, per exemple, que una persona com el Joan Fuster desaparegués del mapa cultural del país o que Bernat Metge desaparegués de la literatura catalana perquè al País Valencià hi ha un Govern que vol treure els que no són nascuts allà. El que uns procuren disgregar, crec que és missió dels altres d'agregar, coordinar i sumar. El problema és tan complex, tan ample i tan llarg, diguem, que ara no el resoldrem amb les intervencions que puguem dir aquí.

JOSEP M. CASTELLET: És clar amb el que has dit: és complicat, és difícil i en aquest moment dependrà de les persones que tinguin la responsabilitat de nomenar les persones que hagin de formar part d'aquest Consell.

88

JOAN REBAGLIATO: Voldria preguntar si en aquest concepte tan ampli de cultura catalana hi entra la literatura, perquè, en aquest cas, podria ser que a la Fira de Guadalajara es venguessin molt més els llibres editats en castellà als Països Catalans que no pas editats en català. En aquest cas, expandiríem realment la cultura catalana?

JOSEP M. CASTELLET: Jo crec que aquesta és una qüestió discutida, només, perquè s'entén per cultura catalana, jo diria, la cultura feta no solament per qüestions de llengua, sinó per moltes altres qüestions, i personalment, jo he cregut sempre que hi ha una sèrie d'escriptors catalans que escriuen en llengua castellana, que han aportat també moltes coses a la cultura catalana. L'afer concret de la Fira de Guadalajara i dels llibres en català o en castellà ha sortit als diaris; jo no puc dir res en concret perquè no ho sé, però prefereixo que es facin coses que no pensar en els perills. Primer que es facin les

coses, i els perills, ja ho veurem, si hi són o no hi són, perquè si ens acovardim d'entrada, no farem res.

EDUARD ELIES: Volia saber l'opinió del senyor Castellet sobre un dubte que tenim en aquest moment en el Col·legi d'Enginyers en Informàtica de Catalunya: fins a quin punt atreure a Catalunya la seu d'un organisme multicultural que inclogués, per tant, la cultura catalana, però també l'espanyola, seria una oportunitat de projecció de la cultura catalana o més aviat un risc de quedar diluïts?

JOSEP M. CASTELLET: Jo sempre sóc partidari que hi hagi una presència de cultura catalana, acostumat que moltes vegades institucions i activitats diverses només tinguin en compte l'altra cultura, o l'altra llengua. Però com que no sé exactament a què es refereix, no li puc contestar. Insisteixo en el de sempre: crec que no hem de tenir por.

ANTONI PUIG: Hi ha un tema recurrent, que surt a tot arreu, i que hauríem de deixar resolt d'una vegada: és el de la unitat de la llengua. Només hem de mirar què passa en altres països d'Europa. Concretament existeix una llengua aprovada pel Consell d'Europa, o sigui, oficial a Europa, que és el neerlandès; el neerlandès està unificat amb el flamenc i el flamenc és el neerlandès que parlen a Bèlgica, i hi ha més diferències, em penso, entre el neerlandès i el flamenc, que les que hi pugui haver entre el català i el valencià. I si preguntem a qualsevol belga de llengua flamenca quina llengua parla, no ens dirà que parla holandès, ens dirà que parla flamenc; i per què no podem deixar els valencians que diguin que parlen valencià? La llengua pot tenir dos noms, com és el cas que comparem. I per què la premsa, per què la intel·lectualitat no ha tocat aquest tema? Només cal que ens emmirallem en el que està passant allà, i està perfectament resolt el tema.

El flamenc no és llengua oficial; la llengua oficial és el neerlandès, i està unificat amb el flamenc.

Un altre punt és el de la lingüística. Jo havia format part de la Junta d'Òmnium en els anys seixanta, seixanta-tres, i aleshores hi havia una persona, en Triadú, que és el que va encaminar la formació de mestres a Catalunya. Quan va haver-hi llibertat de llengües es va trobar que ja hi havia més de mil mestres al país, de català, i es van guanyar cinc anys, o tres, que és el que hauria costat formar aquests mestres, que, a la vegada, en van anar formant d'altres. I això va ser molt important. Els últims anys s'ha pogut escampar la llengua a les escoles i això és bàsic per a una política cultural: si no hi ha lectors, no hi pot haver literatura; la cultura està molt bé, però han de sortir membres. La política cultural que s'ha seguit, primer en la clandestinitat formant mestres, i després a les escoles, ensenyant el català al poble, és la base important sobre la qual es pot formar una cultura, amb els consells que siguin, i totes les activitats i congressos que hi hagi.

JOSEP M. CASTELLET: Vostè em fa dues preguntes. Com he manifestat al començament, hi ha hagut l'error d'anunciar la meua conferència sobre «el futur de la llengua catalana». Jo no sóc lingüista, no em considero capacitat per donar resposta clara a les seves preguntes; penso que a la sala hi ha persones que sí que tenen aquesta capacitat i, si ells volen donar una resposta, que la donin. Jo penso humilment que no és el meu tema; no cal dir que tot el que sigui defensar el català em sembla fonamental per a tots nosaltres. També sé que hi ha molts valencians que parlen català però que diuen que parlen valencià, i em sembla que per ells és legítim dir-ho, per tant, no crec que ningú no els vulgui imposar aquesta denominació. Més aviat és un fantasma que està creat pels poders públics del País Valencià. Respecte a la segona qüestió, encara, per mi, és molt més complexa de contestar-la,

perquè es refereix a la creació de mestres i a la política educativa d'aquests últims anys, i no li ho puc contestar.

CARLES DUARTE: Durant molts anys la política que s'ha dut a terme, no només des del Govern de la Generalitat, sinó des d'altres institucions públiques, ha posat l'èmfasi en la creació, la renovació, en definitiva, en les infraestructures culturals, en l'establiment d'un mapa d'infraestructures culturals que recuperessin allò que en el seu moment, els anys trenta, s'havia somiat que fos i que permetessin una activitat cultural que tingués aquests serveis i aquestes infraestructures que permetessin un ple desenvolupament. Sembla que a hores d'ara hi ha una certa consciència que una necessitat com aquesta existia, perquè hi ha institucions en les quals hi ha participacions d'administracions molt diverses. En aquests moments la Generalitat ha anunciat la seva voluntat d'apostar per enfortir la tasca dels creadors per mitjà d'un institut que estimuli, que doni suport a la creació cultural; crec que és un encert, però a mi em preocupa si en aquest escenari que s'ha anat dibuixant es té prou en compte el paper que pot complir la societat civil en tot això, el teixit associatiu, el dinamisme tan essencial que en l'època del franquisme va tenir i que potser es pot afeblir per la força i la potència de l'acció institucional en el camp de la cultura.

91

JOSEP M. CASTELLET: Jo diria que el pes d'això que s'entén com a societat civil ha de ser determinant en el futur de l'evolució de la cultura catalana. Penso que hi ha hagut també una mala interpretació, per part dels ciutadans, de les tasques empreses per la Generalitat i les altres institucions —diputacions, ajuntaments, etc.—, moltes vegades gronxant-se, dient que no se'ls donen ajuts, suport, etc. La societat civil ha de saber prendre el paper de protagonista i voldria que en el marc d'aquest Consell de la Cultura i de les Arts es tingués

molt en compte que aquella concepció estatalista en què l'Estat ho ha de fer tot, ha desaparegut. Les institucions, i sobretot les culturals, estan per facilitar la tasca creativa dels creadors; no estan per imposar-los res, perquè, quan s'arriba a aquests extrems, tots sabem que podem arribar a situacions dramàtiques i catastròfiques, com les que han sofert els règims totalitaris, sense anar més lluny, com vam sofrir nosaltres mateixos sota el franquisme. Crec que s'hauria d'incitar, en la mesura que es pugui, la societat civil a reprendre el fet de ser capdavantera de les actuacions que es portin a terme i exigir a les institucions el suport que mínimament es necessiti (com construir infraestructures i donar subvencions justificades), però pel que fa a la resta, la societat civil n'ha de ser protagonista.

HELENA BRULL: Has posat molt d'èmfasi en el fet que aquest Consell hauria d'aglutinar tota mena d'opinions o fins i tot de gent amb ideologies molt diferents. M'ha cridat molt l'atenció, perquè per mi la ideologia és important, i molt. Crec que seria fonamental guanyar-se la base, la gent, el poble. A mi, per exemple, personalment, el que m'importa és arribar a final de mes, i com jo, hi ha molta gent; penso que hi ha una qüestió més d'arribar a la gent, perquè crec que de vegades la intel·lectualitat està amb una campana al cap, li falta tocar més de peus a terra.

JOSEP M. CASTELLET: Estem en el món futurible. Hi ha un futurible que pot ser aquest Consell de la Cultura i de les Arts, però ni sabem com serà ni sabem, si s'arriba a realitzar, què passarà. El que és important són els currículums de les persones que en formin part. Aquests currículums no vindran només determinats per l'alta cultura; han de venir determinats pel fet de ser persones que hagin treballat i sàpiguen quina és la realitat, i per tant, que sàpiguen que també hi ha

moltes persones que potser amb el seu treball no arriben a final de mes.

JOAN SEBASTIÀ: Quan s'utilitza l'expressió turisme cultural, oci cultural, lleure cultural, que són unes activitats que mouen molts mitjans, tant d'energies com de creativitat, i sobretot molts mitjans econòmics, és una apreciació personal, però normalment trobo aquestes activitats molt banals i, per altra banda, amb una gran fascinació pel món anglosaxó. Voldria saber la seva opinió d'aquesta situació.

JOSEP M. CASTELLET: Aquest és un gran tema, difícil, i si em permet, que tampoc no entra dins les meves competències. Després d'acabada la Segona Guerra Mundial, bàsicament a Europa sorgeixen el que en podríem dir les polítiques culturals. És quan hi ha un Estat del benestar, econòmic, quan la gent comença a tenir no solament temps sinó diners per ocupar el seu oci. Entenc que equiparar la paraula *cultura* a *ocupació de l'oci* pugui molestar, però és una realitat, en la mesura que la gent té més temps i té més diners pot dedicar-se més al que vulgui. I aquí també intervé l'elecció del ciutadà, i aquest és un fet que hem de respectar. En els termes que em sembla que vostè diu, aquest oci, dominat en el camp de la cinematografia i la televisió pels països anglosaxons, no és tant. Tots coneixem amics o gent que practica un turisme d'un oci cultural d'un alt nivell: no van als Estats Units sinó que se'n van a Itàlia, o a França o a Alemanya, o allà on sigui, a sentir música o a veure pintura. El tema és important perquè hi ha dues divisions: hi ha el domini nord-americà que ens imposen les pel·lícules i les sèries televisives i això ocupa un dels espais importants d'oci de les persones, però després hi ha la lliure elecció del ciutadà que busca pel seu cantó aquelles coses que creu que poden ser-li més importants i més interessants. En aquest terreny, jo no em

veuria capaç de dir més, però crec que cal sempre respectar el que faci la gent, ni que sigui el turisme cultural d'anar pels museus com uns bens, esperant que t'expliquin l'argument del quadre de Caravaggio o de qui sigui. És un tema important, però de difícil resposta.